

2013-09-26

511-22158-2013
1233-221

Kontaktperson

Miljöavdelningen

Johan Johnmark

040 - 25 25 54

johan.johnmark@lansstyrelsen.se

Fastställande av skötselplan för naturreservatet Arriesjön-Risebjär, Vellinge kommun

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen fastställer att skötselplanen, daterade den 26 september 2013, för naturreservatet Arriesjön-Risebjär i Vellinge kommun ska gälla tills vidare.

Redogörelse för ärendet

Stiftelsen Skånska Landskap och Länsstyrelsen har arbetat fram ett förslag till skötselplan för naturreservatet Arriesjön-Risebjär i Vellinge kommun. Förslaget har remissbehandlats.

Skäl för beslut

Länsstyrelsen ska, med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd (1998:1252) enligt miljöbalken m.m, fastställa en skötselplan för ett naturreservats långsiktiga vård.

Detta beslut kan överklagas till Regeringen, Miljödepartementet, se bilaga 2

Detta beslut har fattats av enhetschef Per-Magnus Åhrén. I den slutliga handläggningen har även deltagit naturvårdshandläggare Johan Johnmark, föredragande.

Per-Magnus Åhrén

Johan Johnmark

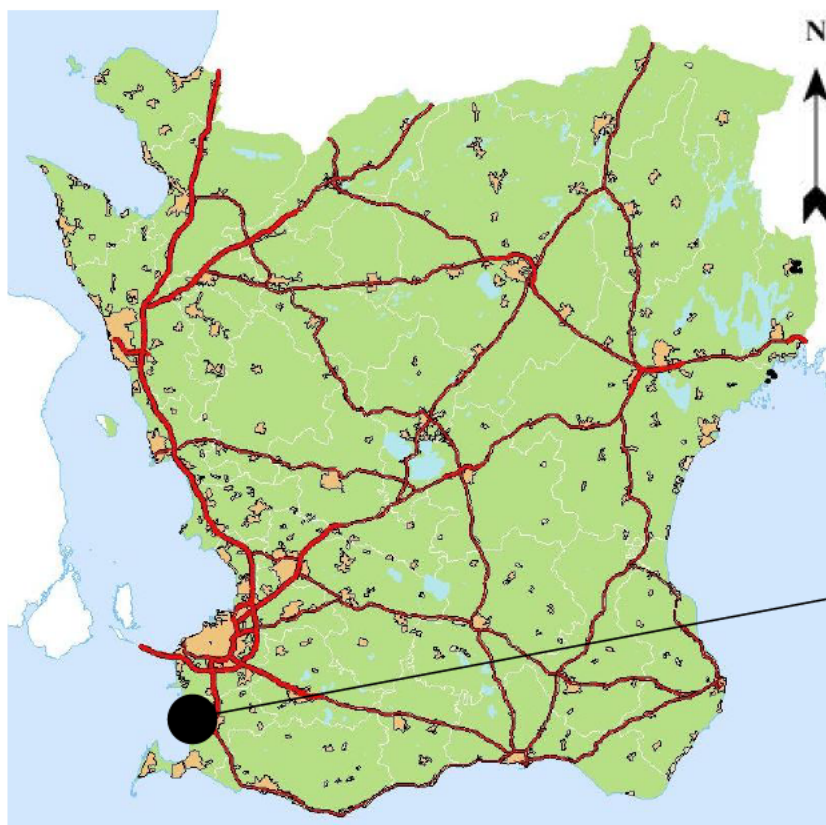

Länsstyrelsen
Skåne

511-22158-2013
1233-221

Skötselplan för naturreservatet Arriesjön-Risebjär Vellinge kommun Skåne län

**Naturreservatet
Arriesjön-Risebjär**

Översiktskarta med kommungränser och reservatets läge

Diarienummer	511-22158-2013, 1233-221
Beslutsdatum:	2013-09-26
Titel:	Skötselplan för naturreservatet Arriesjön-Risebjär
Utgiven av	Länsstyrelsen Skåne
Författare:	Eva Nylén, Nina Eckeskog, Stiftelsen Skånska landskap, Kartor, Johan Johnmark
Beställningsadress:	Länsstyrelsen i Skåne Län Miljöavdelningen 205 15 MALMÖ Tfn: 040-25 20 00 http://www.lansstyrelsen.se/skane
Copyright:	Innehållet i denna rapport får gärna citeras eller refereras med uppgivande av källan
Layout:	Länsstyrelsen i Skåne län
Tryckt:	Länsstyrelsen i Skåne län 2013
Omslagsbild:	Arriesjön från den tillgänglighetsanpassade utsiktsplattformen uppe på Risebjär, Johan Hammar 2012

Innehållsförteckning

1 SYFTET MED NATURRESERVATET	5
2 BESKRIVNING AV OMRÅDET	6
2.1 Administrativa data	6
2.2 Markhistorisk beskrivning och nuvarande markanvändning	7
2.3 Områdets bevarandevärden	13
2.3.1 Geovetenskapliga värden.....	13
2.3.2 Biologiska bevarandevärden.....	15
2.3.3 Kultuhistoriska bevarandevärden.....	16
2.3.4 Intressen för friluftslivet.....	17
3 PLANERAD MARKANVÄNDNING OCH SKÖTSEL	18
3.1 Övergripande bevarandemål.....	18
3.2 Generella åtgärder	18
3.3 Skötselområden	18
4 MÅL OCH ÅTGÄRDER FÖR SKÖTSELOMRÅDEN.....	19
4.1 Skötselområde Blandlövskog, cirka 10,7 hektar	19
4.1.1 Beskrivning.....	19
4.1.2 Skötselmål	19
4.1.3 Skötselåtgärder	19
4.2 Skötselområde Sumpskog, cirka 3,6 hektar	20
4.2.1 Beskrivning.....	20
4.2.2 Skötselmål	20
4.2.3 Skötselåtgärder	20
4.3 Skötselområde Betesmarker, cirka 10,5 hektar	21
4.3.1 Beskrivning.....	21
4.3.2 Skötselmål	21
4.3.3 Skötselåtgärder	21
4.4 Skötselområde Gräshed, cirka 7 hektar.....	22
4.4.1 Beskrivning.....	22
4.4.2 Skötselmål	22
4.4.3 Skötselåtgärder	22
4.5 Skötselområde Branter och slänter, cirka 2,8 hektar	23
4.5.1 Beskrivning.....	23
4.5.2 Skötselmål	23
4.5.3 Skötselåtgärder	23
4.6 Skötselområde Fågelöar, cirka 0,3 hektar	24
4.6.1 Beskrivning.....	24
4.6.2 Skötselmål	24
4.6.3 Skötselåtgärder	24
4.7 Skötselområde Groddammar, cirka 0,9 hektar.....	25
4.7.1 Beskrivning.....	25
4.7.2 Skötselmål	25
4.7.3 Skötselåtgärder	25
4.8 Skötselområde Buskmarker, cirka 10,5 hektar.....	26

4.8.1 Beskrivning.....	26
4.8.2 Skötsel mål	26
4.8.3 Skötselåtgärder	26
4.9 Skötselområde Sjö	27
4.9.1 Beskrivning.....	27
4.9.2 Skötsel mål	27
4.9.3 Skötselåtgärder	27
5 FRILUFTSLIV OCH TURISM	27
5.1 Allmän inledning	27
5.2 Utmärkning av naturreservatets gräns	27
5.3 Information	27
5.4 Tillgänglighet, parkeringar mm	28
5.5 Renhållning och sanitära anordningar	28
6 JAKT	28
7 TILLSYN	28
8 DOKUMENTATION OCH UPPFÖLJNING	28
8.1 Uppföljning av skötsel mål	28
8.2 Dokumentation av skötselåtgärder	29
8.3 Uppföljning av kostnader	29
9 REVIDERING AV SKÖTSELPLANEN.....	29
10 KOSTNADER OCH FINANSIERING	29
10.1 Ekonomisk utredning	29
10.2 Finansiering av förvaltningen.....	29
11 RÖDLISTADE ARTER ENLIGT ARTDATABANKEN 2010.....	30
12 KÄLLOR.....	31
12.1 Litteratur.....	31
12.2 Kartor.....	31
13 UTDRAG UR FASTIGHETSREGISTRET	31

BILAGA

1. Skötselområden och anläggningar

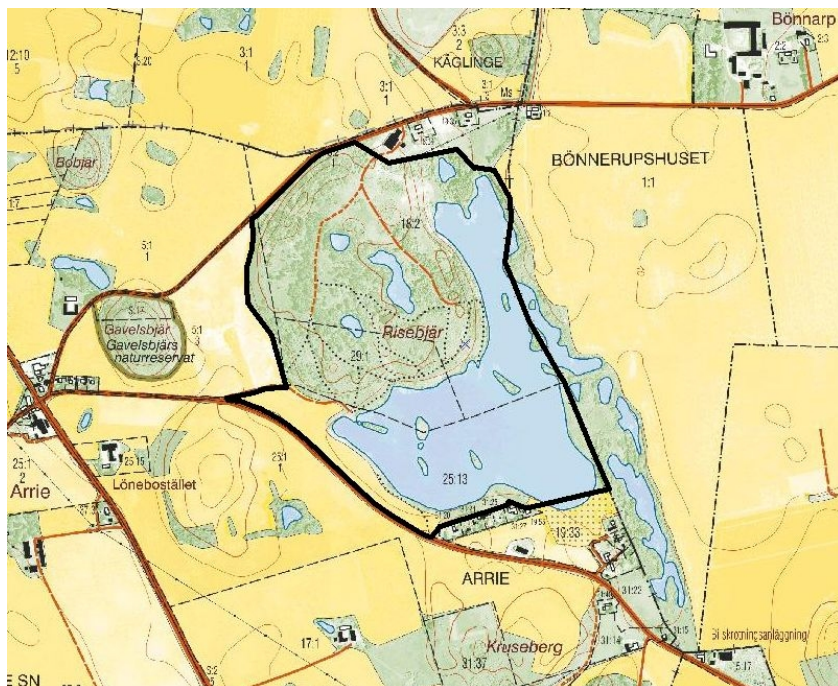
1 Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att bevara och utveckla ett område för det rörliga friluftslivet utan att det påverkar områdets naturvärden negativt. Bevara och utveckla områdets gräsmarker, buskmarker, skogsmarker, våtmarker och sjö. Bevara och underlätta etablering av de arter, i synnerhet hotade arter, som är beroende av ovannämnda biotoper och särskilt de arter som är beroende av gräsmarker, buskmarker och våtmarker.

Syftet nås genom att:

- Göra området tillgängligt för det rörliga friluftslivet, genom iordningställda rast- och grillplatser, tillgänglighetsanpassade stigar och toaletter, parkeringsplatser, ridled, informationstavlor m.m.
- Bevara och utveckla buskmarkerna och gräsmarkerna genom röjning, slåtter, bete eller bränning.
- Bevara och utveckla skogsmarkerna genom naturvårdande skötsel,
- Bevara och utveckla våtmarkerna genom vid behov naturvårdande rensningar,
- Bevara sjöns hydrologi,
- Bevara, restaurera och utveckla de faunistiska, floristiska och mykologiska värdena inom området, bl.a. genom att bevara och tillse att ersättningsträd för sålg och bärande buskar och träd bibehålls,
- Gynna de i området förekommande rödlistade arterna,
- Ta bort eventuellt främmande arter av träd och buskar,

Nya kunskaper om hotade och hänsynskrävande arter och naturtyper ska beaktas i den löpande skötseln av området.

Naturreservatet begränsas av mitten av svart heldragen linje

2 Beskrivning av området

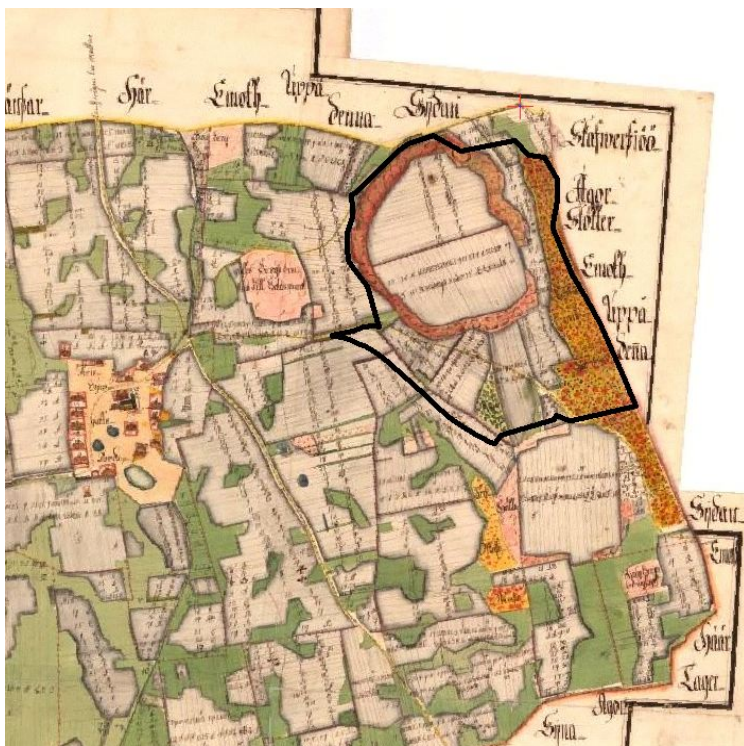
2.1 Administrativa data

Namn	Arriesjön-Risebjär
Objektnummer	1022598
Skyddsform	Naturreservat
Beslutsdatum	2013-09-26
Naturvårdsförvaltare	Stiftelsen för fritidsområden i Skåne
Internationella åtaganden	-
Län	Skåne
Kommun	Vellinge
Församling/socken	Arrie
Biogeografisk region	Kontinental
Läge	Strax nordost om väg 101, landsvägen mellan Malmö, Anderslöv och Ystad.
Kartblad	Topografiska kartan: 2C SV Malmö Ekonomiska kartan: 2C1f
Gränser	Området är markerat med heldragna linjer på kartan på sidan 5.
Koordinater	X 380212, Y 6154196 (SWEREF 99)
Fastigheter och markägare	Del av Arrie 18:2 Stiftelsen för fritidsområden i Skåne
Servitut och nyttjanderätter	Servitut och nyttjanderätterna bifogas till denna skötselplan.
Arealer	Totalt 59,6 ha Land 39,2 hektar, vatten 20,4 hektar
Markslag	Blandlövskog 10,7 hektar Sumpskog 3,6 hektar Grodvatten 0,9 hektar Betesmark 10,5 hektar Sjö 19,3 hektar Branter och slänter 2,8 hektar Fågelöar 0,3 hektar Buskmarker 4,6 hektar Gräshed 7 hektar

2.2 Markhistorisk beskrivning och nuvarande markanvändning

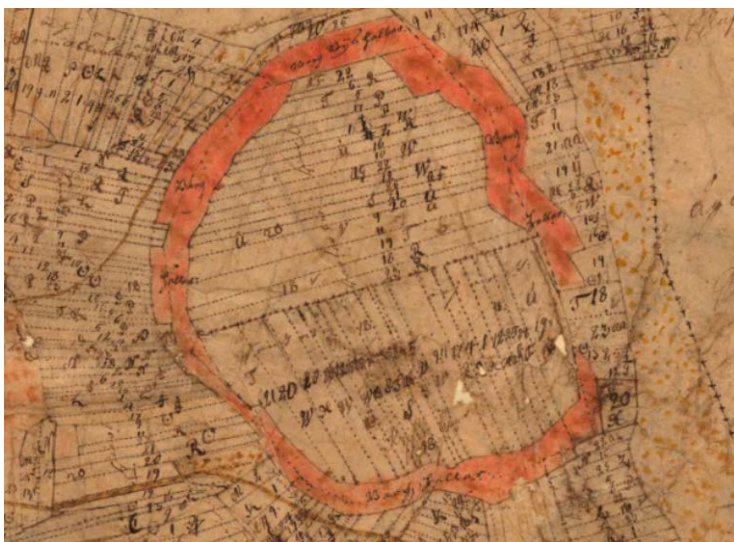
Det skånska backlandskapet och Risebjär, som kullen kallas, skapades när inlandsisen smälte. Risebjär, liksom övriga kullar i närområdet, höjer sig markant över kringliggande landskap och skapar en spännande kontrast till de lågt liggande, böljande åkrarna omkring. Risebjär och de andra isälvsavlagringarna i området betecknades på Gerhard Burhmans karta från 1684 som ljun och enebackar vilket styrker antagandet att det tidigt användes som betesdrift. Namnet på kullen är känt från 1700-talet och är i folkmun Risebjär.

Enligt kartor med tillhörande handlingar från 1700-talet beskrivs området som rikt på "sandjord" och "sandmylla". På kartan från 1702 geometrisk avmätning över Arrie är själva Risebjärskullen tydligt markerad och de branta sluttningarna har markerats med rött på kartan. Torvmossen öster om Risebjär, som nu är Arriesjön, syns tydligt. På den övre delen av kullen finns uppodlad mark i fyra stora områden. Se figur 1.

Figur 1. Karta från 1702; Geometrisk avmätning över Arrie

På ägobeskrivning från 1720 (figur 2) är Risebjärskullens sluttningar fortfarande tydligt markerade. Uppe på kullen har marken delats in ett 40-tal olika markremsor eller tegar. Denna karta visar ägoindelningen före storskiftesreformen med många små remsor eller brukningsenheter. Den norra delens markremsor går i väst-östlig riktning medan den södra halvans markremsor går i nord-sydlig riktning.

Figur 2. Ägobeskrivning 1720

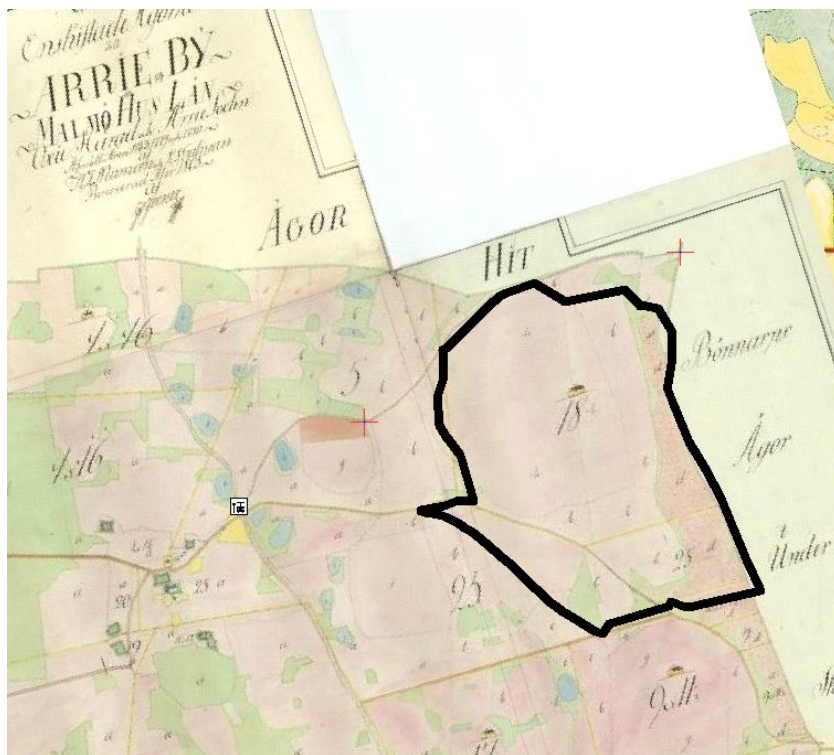
Efter storskiftet 1763 (figur 3) har antalet markremsor minskat till 14. Avsikten med storskiftesreformen var att varje gård skulle få större sammanhängande områden att odla vilket också skedde. Området öster om kullen och torvmossen har dock fortfarande kvar den gamla indelningen från tiden före storskiftet med en massa småtegar. Orsaken till att tegarna låg kvar på torvmossen är att denna troligen nyttjades för att skära brännrotv.

Figur 3. Storskifte 1763

Området användes under 1800-talet till största del som betesmark. På enskifteskartan från 1805 tillhör Risebjärsområdet Skabersjö gods, som ägs av familjen Thott sedan medeltiden. Marken på Risebjär var grusig och mager och värderades lågt varför hela kullen och området runt omkring tillföll Skabersjö. Risebjär gränsade i öster in till Skabersjö gods.

På grund av sitt perifera läge i Skabersjö gods ägor så blev själva grusbacken endast betesmark och exercisområde. Platån anges på senare 1800-talskartor som "skogfri äng" och var betesmark för godsets kreatur och utarrenderad exercisplats för Kronprinsens husarer. Odlingen på platån hade alltså upphört efter enskifte. Se figur 4.

Figur 4. Karta från 1805, enskifte i Arrie by

På karta från 1806 är hela kullen och även området öster om delat i två fastigheter, Arrie nr 18 tillhör Skabersjö gods och Arrie nr 29 tillhörde kyrkan.

Figur 5. Enskifte 1806

Under 1900-talets första decennium kom grusexploateringen igång på riktigt och sedan dess har området kring Risebjär utnyttjats för grustäkt i större eller mindre skala fram till år 1998.

År 1906 anlades Kalksandstensfabriken, tillhörande Skabersjö Industrier AB. Verksamheten var då så omfattande att en särskild järnväg byggdes till området mot Oxie station på Malmö-Ystadsbanan. På den häradsekonomiska kartan se figur 6 kan man se den järnväg som byggdes 1906. Av kartan framgår att det går ett spår upp till grusindustrin på områdets norra del där också industribyggnaden är utritad.

Figur 6. Häradsekonomiska kartan 1910-15.

Flygbild från år 1940. Notera att täktverksamhet bedrivs i kullens nordöstra och sydöstra del.

Våren 1940 fotograferades Arrie socken och på fotot syns tydligt två grustäkter i kullen. Nere i sydost låg den äldsta täkten dit järnvägen hade gått och den nya täkten i kullen låg i det nordöstra hörnet. Förutom täkterna syns tydligt att kullens platå är odlad.

Storhetstiden för grustaget var 1950-1960-talen. Odlingen på platån har upphört. Grustäkt pågår över hela kullen som nu är sönderskuren av vägar och grusfickor. Nere i sydöstra hörnet av fastigheten har nu en öppen vattenspegel bildats. Det är täkten av grus under vattnet som påbörjats under slutet av 1950-talet och som till slut skulle utvidgas till att bli det som idag kallas Arriesjön.

På den ekonomiska karta från 1968 (Figur 7) benämns hela Risebjär som grustag. Grusindustrin uppe i nordöstra hörnet består av fem byggnader. Flera vägar genomkorsar området. Flera öppna vatten har bildats men ännu är de inte en sammanhängande sjö. I väster syns två små vattenspeglar vilka är början på den västra delen av den nuvarande Arriesjön.

Figur 7. Ekonomiska kartan 1968. Tåktverksamheten har nu påbörjat brytning under grundvattenytan. Delar av Risebjär är bevuxet troligen av salix och björk.

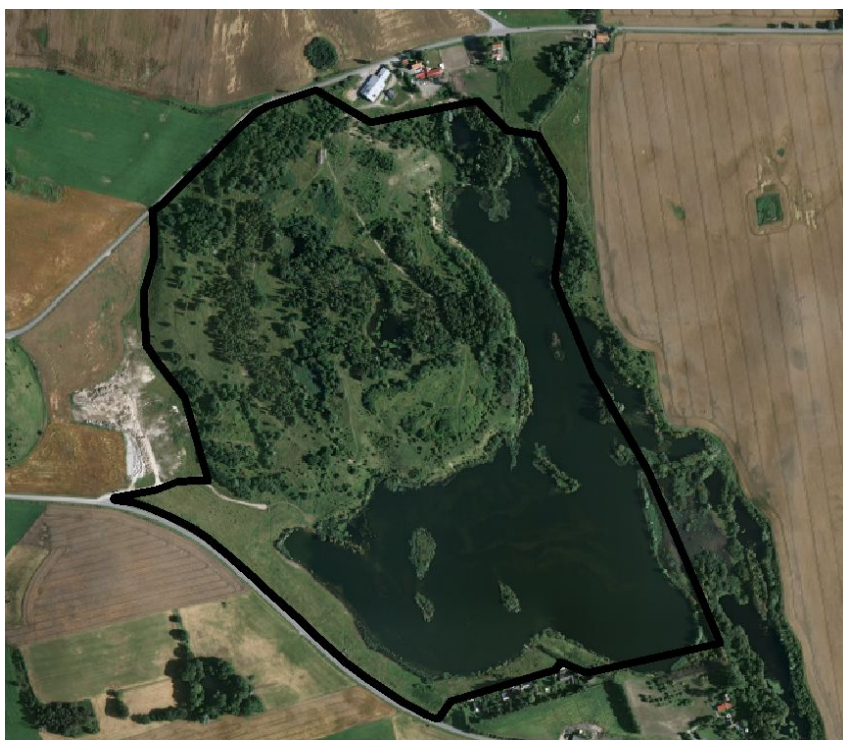
I den norra delen av området syns byggnaderna, murbruksfabrik, en silo för grus, kalksandstensfabrik och en torklada. Under 1970-talet har murbruksfabriken upphört med sin produktion, tåktverksamheten har nästan helt upphört på kullen och igenväxningen är omfattande. Utvinning av grus fortsatte dock under vatten i södra delen av området direkt nedanför kullen och så småningom bildades en sammanhängande sjö.

Efter hand utvidgades tåkten till att omfatta även andra typer av material och såväl Vägverket som PNB har brutit naturgrus i området. Gavelsbjär, kullen intill Arriesjön-Risebjär, skyddades som naturreservat för att hindra att även det exploaterades som gruståkt.

Beskrivning av nuvarande markanvändning

Stiftelsen för fritidsområden i Skåne samt Stiftelsen O D Krooks donation i L-län förvärvade under åren 2004-2006 de olika fastigheterna som numera ingår i Arriesjöns strövområde. Området köptes med avsikt att bilda naturreservat. Naturreservatets område är detsamma som Arriesjöns strövområde. Under 2007 antog styrelsen för Stiftelsen för fritidsområden i Skåne ett utvecklingsprogram för strövområdet.

Idag (Figur 8) utnyttjas området kring Arriesjön mest för naturupplevelser och rekreation av både privatpersoner och föreningar. Det är många som promenerar, rastar hundar eller rider längs stigarna inom området. Vid Arriesjöns sydvästra strand finns ett strandområde som utgör en uppskattad grillplats på sommaren och sjön är en omtyckt skridskois på vintern. Fågelskådare kommer ofta dit, då särskilt öarna i Arriesjön hyser ett stort antal olika fågelarter. Vid den västra stranden byggdes en tillgänglighetsanpassad fågelplattform under sommaren 2006. Med hjälp av projektstöd för landsbygdsutvecklingen kunde strövområdets infrastruktur för friluftslivet byggas upp under 2009-2012. Då anlades tillgänglighetsanpassade parkeringar, stigar, rast- och grillplatser, utsiktsplattform, fiskeplattform och toaletter. Även insatser för den biologiska mångfalden gjordes inom ramen för projektet t.ex. anläggning av groddammar, röjning och stängsling av igenväxta betesmarker, gallring m.m.

Figur 8. Ortofoto från år 2010. Tåktverksamheten har upphört sedan slutet av 1990-talet. Busk och trädskiktet har börjat sluta sig på Risebjär. Området har gått in i en ny fas.

2.3 Områdets bevarandevärden

2.3.1 Geovetenskapliga värden

Geologiska förutsättningar

Naturreseptet Arriesjön-Risebjär utgörs av en moränhöjd som skapades när inlandsisen smälte.

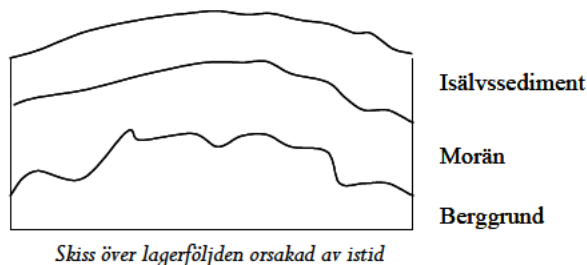
Kullen var ursprungligen 20 meter hög och cirka 500 meter i diameter. Hela höjden är idag påverkad av en epok av grusindustri och de geologiska bevarandevärdena är därmed kraftigt reducerade.

Området ligger på gränsen mellan Söderslätt och sjö- och backlandskapet i sydvästra Skåne.

Backlandskapet präglas i dag av kullar, platåer, dalar och småsjöar som har sitt ursprung i dödisgropar. Information om hur landskapets formats och förändrats kan få besökare i naturreseptet att bättre uppskatta och förstå landskapets historia.

Berggrunden

Berggrunden i sydvästra Skåne söder om Romelåsen är sedimentär och är geologiskt sett unga bergarter. Berggrundsytan består till största delen av kalksten som bildades för 65- 62 miljoner år sedan och är upp till 100 meter tjock. Den avsattes i grund havsmiljö och består till stor del av mossdjur och koraller. Den övre delen är utbildad som gråvit, hård, grovkornig kalksten som ofta är förkislad och rik på flintlager. Jordlagren ovanpå den sedimentära berggrunden varierar mellan 10-120 meter och området har genomgått flertal isströmmar under senaste istidens slutfas. Morän har avlagrats över berggrunden och utgör Sveriges vanligaste jordart. Den förekommer normalt under andra jordarter. Moränleran i botten har överlagrats med kalkrikt isälvsgrus och sand. Se nedanstående skiss.

Skiss över lagerföljden orsakad av istid

Inlandsisen

Det har förekommit flera istider vilket innebär att komplicerade lagerföljder kan ha uppstått i isområdets yttre delar. Under några årtusenden gick således olika isströmmar fram över Sydvästska. I bottenlagren samlade de upp grus, lera och lösslitet berg. Allt avlagrades så småningom som morän.

Risebjär ligger i en ytterkant av inlandsisen norr om Landsvägen och här hade den äldre inlandsisen sin smältkant åt söder. Isen stod stilla, så kallad dödis och hade många sprickor. Den stora tjocka biten dödis låg kvar länge och smälte sakta. Där dödisen var tunn samlades moränavlagringar som blev platåer. Så uppstod de höjder vi ser idag. Under den tjockare isen bildades avtryck i form av sänkor eller dödisgropar. När dödisen smälte gav den upphov till sjöar och böljande backlandskap med branta backar, mjuka kullar, småvatten och dödisjöar. Den äldre isen hade tidigare gått fram som en väldig våghyvel över Söderslätt, samlat upp gammalt och nytt material. Den lämnade efter sig grus och ett tjockt lager moränlera.

Omkring 11 000 f.Kr. kommer en ny framryckning av inlandsis, det är den lågbaltiska inlandsisen som kommer från Östersjön. Vid Risebjer i norr når den fram till den gamla huvudisen, som nu ligger kvar som dödis i landskapet. Den nya isen avsätter isälvsgrus och främst den övre bördiga moränen. Men den blir inte långlivad. Efter ett par århundraden har den börjat smälta. Ett av Sveriges få mammutfynd gjordes i tälten år 1934, ett cirka 20 000 år gammalt fragment av en bette.

Isströmmar

Smältvatten som i början rann som en isälv under istäcket förde med sig eroderat material, som sedimenterade i botten av älven. Sedimentet sorterades av vatten efter partikelstorlek och formades i åsar, vars riktning följer isälvens väg. Denna typiska sortering av grus och sand, som bara kan ha åstadkommit av rinnande vatten, kan man se i Risebjer och andra kullar runtomkring.

Kullar överlagrades med 0,5-1 meter så kallad platålera som avsattes när smältvatten kom in i en bassäng med stillastående vatten. Platåleran avsattes på moränen i en issjö mellan dödisblock. Stenar sjönk fortast därefter grus också vidare till dess att lerans partiklar till sist låg på botten, vilket idag är det översta lagret på kullen. På så vis sorterades materialet under isens smältning.

Slutligen har leran överlagrades av 5-8 meter kalkrikt isälvsgrus, sand och mo som avsattes i rinnande vatten med högre hastighet medan dödis låg kvar i sänkorna och förhindrade sedimentationen där. Stenar, grus och sand som transporterades med inlandsisens forsande smältvatten sjönk till botten i de lugna issjöarna.

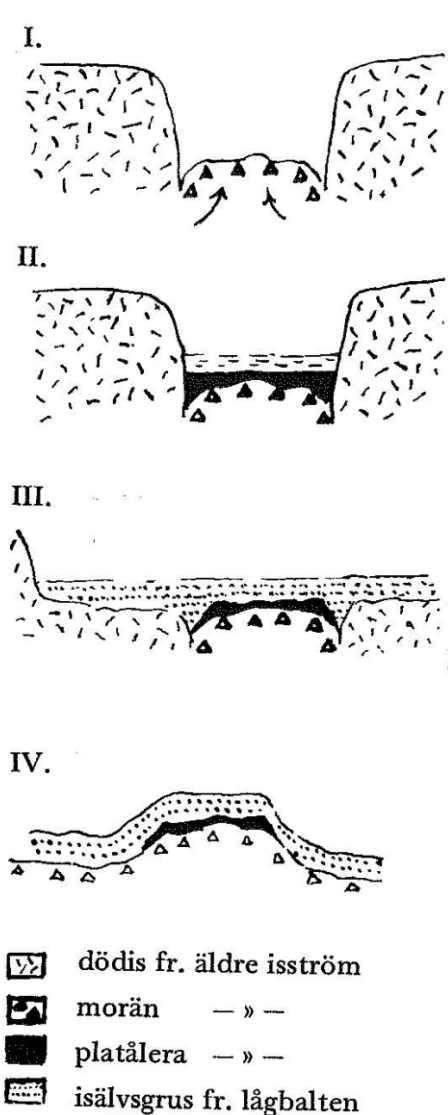
Beskrivning över Risebjer och backlandskapets tillkomst.

Samställning från Frostin E, Forntid här hemma. Bilderna efter Lagerlund, Boreas 5, 1976 Se bild till höger.

I Risebjer höjer sig 20 meter över omgivningen.

II Mellan isblocken bildas en liten sjö av smältvattnet. Det var ingen forsande älv, utan stod mest stilla och förde med sig finare partiklar som bildade lera – eftersom den ligger på en platå kallas den platålera. Platåleran förekommer bara här norr om Landsvägen. träffar på den vid bl.a. lertaget NO om Ö. Greve, på Kärrstorps, Aggarps, Nygårds och Brännemöllas marker.

III Slutskedet i inlandsisens avsmältning. Issjön har tydligen dämms upp i söder. Det är *den nya isen, den lågbaltiska*, som ryckt fram mot Landsvägen. Här stoppas

Vi

den upp av den gamla isen, som ligger kvar i sänkorna, varför lågbaltiska isen måste avlasta sitt material upp på leran mellan isblocken, vars kanter nu blivit lägre.

Den lågbaltiska isströmmen har gått fram över Söderslätt, fört med sig kalksten från Östersjöns botten, jämnat ut den gamla moränen och är fullastad med lera och grus. När isälven mynnar ut vid Landsvägen i en tunnel, lastar den först av sig gruset, det är fint slipat och sorterat av isälven. Det är denna grus som blivit så uppskattad för täktverksamhet på Risebjer.

IV Snart smälte dödisen helt, liksom den lågbaltiska isen och backen fick det utseende som det nedre tvärsnittet vill visa.

Hydrogeologi i området

Arriesjön är pga tidigare täktverksamhet, en så kallad grundvattensjö.

2.3.2 Biologiska bevarandevärden

Naturen på området har i sin helhet varit utsatt för påverkan av människan, genom grävning som ökat nivåskillnader i terrängen, genom skapandet av dammar och våtmarksområde som idag fyllts av grund- och regnvatten och genom betesdjur. Den omfattande täktverksamheten har omformat området vilket har skapat en variation, både topografiskt, hydrologiskt och markkemiskt som skapat förutsättningarna för ett varierat växt- och djurliv. Verksamheten har dessutom upphört vid olika tillfällen vilket har skapat olika åldrar i vegetationen vilket påverkar variationen ytterligare.

Området har många arter knutna till väl-dränerade marker. Under täktverksamheten har en mer kalkhaltig jord kommit upp till ytan och den örtartade växtligheten på området domineras av kalkkrävande växter såsom blåeld, blåhallon och det sällsynta hedblomstret. På ett litet område väster om Risebjär finns en yta med torr och mager jord, en kalktorräng, med vegetation som finns rikligt av på Gavelsbjär.

På stigar, parkeringsplatser och ytor som utsätts för tramp och slitage finns utpräglade ruderväxter. Här finner man utpräglade vägkantsväxter och sparsam vegetation samt växterna som är anpassade till hårda förhållanden.

Busk- och trädskiktet domineras av självsådda pionjärarter såsom pil, sälg, björk och framför allt hagtorn. Dessa arter är de som första som erövrar ett öppet område. Dessa partier består av många små delområden som är öppna och slutna och övergången mellan dessa är diffusa och oregelbundna. Lämnad till naturlig utveckling kommer de gradvis att ersättas av ädellövskog främst bestående av bok.

Området attraherar en mängd olika fåglar. I sjön finns bl.a. vigg, gråhakedopping, skrattnås och fisktärna. Snåren är viktiga för olika sångare och andra småfåglar. De skogliga delarna är ett viktigt vinterhabitat för främst spillkråka. I synnerhet höststräcket av rovfågel på väg mot Falsterbo kan avnjutas från höjdpunktiet.

Arriesjön saknar ytliga in- och utlopp och får sitt vatten via grundvatten och regn. I Arriesjön och i några av dammarna finns fisk. Dammarna hyser ett rikt djurliv och har tidigare varit viktiga lokaler för både strandpadda (VU) och lökgroda (NT). Det troliga är att båda dessa arter har försvunnit från området, p.g.a. igenväxningen kring dammarna och förekomsten av fisk. I dammarna och sjön finns dock rikligt med ätlig groda. Sandödlor (VU) finns men missgynnas av igenväxning.

2.3.3 Kulturhistoriska bevarandevärden

Namnet Arrie kommer antagligen från det fornnordiska mansnamnet Ari: Aris höjd eller Aris höjder – i det senare fallet kan man tänka på höjderna öster om landsvägen. I latinska dokument skrevs namnet Arrögum på 1100-talet, 1346 präntas det Arröghe, 1443 skrev man Arrye och läste ”arje”. På 1660-talet förklarades anledningen vara att sockenmannarna kivades på byns gillen, de blev lätt ”arje”.

Arriesjöns strövområde har stora kulturhistoriska värden vilka är starkt sammankopplade med industrialismens historia och grusindustrin. Eventuella gamla kulturlämningar är helt försvunna genom den täktverksamhet som bedrivits i området. De kulturhistoriska värdena som finns kvar är byggnaderna samt spåren efter täktverksamheten d.v.s. strukturen i området i form av upplagda grushögar och svackor. Murbruksfabriken var på sin tid Sveriges modernaste, byggd i fem våningar, där man snabbt fick vad man ville ha: grovbruk, putsbruk och finbruk. Kalkstensfabriken som fortfarande finns på området, är en vacker tidstypisk tegelbyggnad med en yta av drygt 1 000 m². Byggnaden är uppförd i en pressad tegelsten av en vit kalkhaltig sand som grånar med tiden. Tidstypiska drag i byggnaden är exempelvis takstol av trä, fönster med järnbågar, järnpelare och ett speciellt torn för elförsörjningen.

De kulturhistoriska spåren i landskapet är lämningarna efter grusindustrin. De naturresurser som fanns i kullen i form av sand och grus blev senare en viktig ekonomisk del i Skabersjöes godscomplex. Grusindustrin som utvecklades vid kullens fot speglas i landskapet, Malmös stads historia och även de stora förändringar som det svenska samhället genomgick under 1900-talet. Grus och murbruk behövdes i enorma kvantiteter för den explosionsartade byggnationen. Täkten har gått flera meter ner på djupet och skapat den sjö som idag är Arriesjön.

Hela moränhöjden är utpekad som en övrig kulturhistorisk lämning. Folkfantasin satte naturligtvis den väldiga höjden i förbindelse med troll. Uppe på den backen, Risebjer, nordost om byn bodde enligt sägnen, en trollfru, Risebjerfruen, med sina två vuxna döttrar. Hon sades vara syster med Gya på Ljungen och Albäcksfrun och gick över S. Åkarp och hälsade på dem.

Trollfrun och döttrarna på Risebjer kunde också vara folkliga och de kom väl överens med folket i byn och deltog i deras gillen ända till den dag då ett par drängar förolämpade hennes döttrar genom att spilla öl på dem. *”blef hon alldeles borte och ivrede afträdd”* detta enligt en anteckning från 1729, nedtecknad av Dybeck. Moren blev rasande och gick därifrån efter att hon svurit på att ingen fjärding öl skulle drickas i Arrie by utan att det blev slagsmål och hon lovade att man aldrig skulle bli sams i Arrie igen. Arrieprästen berättar: *”NB den dag i dag är upkomma alltid kif och träta emellan Arrie-bönder,*

när de äro församlade uti sina Sommar—Lag. Pastores här, man från man, hafwa alltid fått mycket besvär med desse trätors bilägganden.

Risebjersfrun hade väldiga krafter och kunde tydligen bli arg på andra än Arrieborna. På 1700-talet berättade prästen i byn att risebjärsfrun en gång blivit så arg när hon hört Bastorps¹ kyrkoklockor ringa att hon tog en väldig sten från sin backe och slungade den mot kyrkan i Bastorp och sen dess har ingen klocka ringt och förtretat trollen. Stenen kom aldrig så lång utan missade sitt mål och hamnade i en mosse nära byn, enligt en annan version i Rasmus Svens Åker nr 2.

Sägnen har hållit sig vid liv genom århundraden. Man berättar att före grusexploateringen fanns på Risebjerskullen en djup håla som kallades Risebjerfruns gryta. Vackra soliga dagar skulle hon ha legat där och solat sig.

2.3.4 Intressen för friluftslivet

Naturreservatets strategiska läge med närhet till tre kommuners bebyggelse gör att området i dag är ett uppskattat utflyktsmål. Hit kommer många för den vackra utsikten på Risebjär, för att vandra på stigarna eller för att rasta hundar. Arriesjön är populärt fiskevatten och besöks ofta för det fina fiskets skull. Tillgänglighetsanpassade strukturer har uppförts i området t.ex. på Arriesjöns västra sida för att främja fågelskådning. Området utnyttjas också för ridturer. Många besöker också Arriesjön för rekreation och grillning om sommaren och skridskoåkning vintertid.

Naturreservatets växtlighet, utsiktsplatser och stigar samt landskapsbilden bidrar till att ge besökarna ett skönhets- och upplevelsevärde.

¹ Inom Glostorps socken låg under medeltiden förutom själva kyrkbyn även byarna Käglinge, Bastorp och Fjärdingslöv. Torpbyn Bastorp var på 1300-talet sockencentrum, men ödelades redan under senmedeltid. Enligt skriftliga källor tillhörde Käglinge Arrie socken år 1350, ett årtionde senare tillhörde den Bastorps socken, för att under senmedeltiden då Bastorps lades ner, slutligen hamna i Glostorps socken (Inger 1969: 117ff). Av Bastorps by finns idag inga synliga spår. Byns exakta läge är ej känt men inom Bastorpsmarken har rester efter den medeltida kyrkan påträffats.

3 Planerad markanvändning och skötsel

3.1 Övergripande bevarandemål

Det övergripande målet med bevarandet är att i den övervägande delen av naturreservatet ska skötseln ske genom betesdrift eller slåtter. Dagens karaktär med öppen och sluten vegetation ska behållas.

Bärande och blommande träd och buskar är viktiga för områdets biologiska mångfald framförallt för att fåglar och insekter gynnas.

De öppna ytorna på kullens nordöstra sida ska bevaras och skötas som en gräshed genom slåtter eller bete. Visst buskskikt får finnas

På kullens sidor mot väster och söder ska det öppna landskapet bevaras och örter och lågväxande vegetation gynnas genom företrädesvis bete. Alternativen är slåtter eller bränning. Buskar och träd kan få finnas spridda i det öppna landskapet.

Värdefulla grodarter ska gynnas genom riktad skötsel av några dammar.

De två västra öarna i Arriesjön ska till stor del vara träd och buskfria för att gynna häckning av fåglar.

3.2 Generella åtgärder

- Hävd av området genom bete, bränning och maskinella insatser.
- Skapande av sandblottor.
- Avverkningar, gallringar och röjningar.

3.3 Skötselområden

Naturreservatet har delats in i nio olika skötselområden; blandlövskog, sumpskog, betesmarker, gräshed, branter och slänter, fågelöar samt dammar. All områden kräver olika skötselåtgärder. I området finns anläggningar för friluftsliv. (se bilaga 1 "Skötselområden" samt bilaga 2 "Anordningar för friluftslivet").

- Skötselområde Blandlövskog
- Skötselområde Sumpskog
- Skötselområde Betesmarker
- Skötselområde Gräshed
- Skötselområde Branter och slänter
- Skötselområde Fågelöar
- Skötselområde Dammar

4 Mål och åtgärder för skötselområden

4.1 Skötselområde Blandlövskog, cirka 10,7 hektar

4.1.1 Beskrivning

- Område med blandlövskog med inslag av ädellöv

4.1.2 Skötselmål

- Blandlövskog med mosaik av gläntor och sluten skog. Grova och gamla träd sparas och olika ädellövträd gynnas. Under uppväxten till en blandlövskog sparas enstaka buskar och buskage, speciellt blommande och bärproducerande.
- Området ska vara en öppen blandlövskog, olikåldrig i flera olika skikt.
- Mängden död ved i området bör ligga kring 20 m³/ha.

4.1.3 Skötselåtgärder

- Röjnings- och gallringsåtgärder som gynnar ädellövslag.
- Olika arter av blommande och bärande träd/buskar, såsom sälg, oxel, fläder gynnas.
- Gynna en flerskiktad skog med ett artrikt busk- och trädsikt.
- Grövre träd som avverkas bör sparas som död ved på lämpliga platser. Resten av röjningsmaterialet flisas och avlägsnas från området när skötselmålet avseende död ved uppnåtts.
- Området kan betas under en period sent på året.

4.2 Skötselområde Sumpskog, cirka 3,6 hektar

4.2.1 Beskrivning

- Naturreseptatet har sumpskogsområden främst belägna vid stranden i anslutning till sjön. De är belägna i nordöstra och östra delen av naturreseptatet.
- De tre öarna i Arriesjön, som inte är fågelöar, är att betraktas som sumpskogsområden. I perioder ligger dessa helt under vatten.

4.2.2 Skötselmål

- En fritt utvecklad sumpskog som med tiden uppvisar olikåldrighet och riklig förekomst av död ved i varierande form i såväl solexponerade som skuggiga lägen.
- I området tillåts skogen vara tätare och de skogsklädda öarna i sjön lämnas att utvecklas fritt.

4.2.3 Skötselåtgärder

- Skogen ska utvecklas fritt. Träd som riskerar att falla över, eller som faller över stig, kapas och flyttas till annan plats inom samma delområde för att förmultna. Träd och ris som röjs lämnas kvar i skogen.

4.3 Skötselområde Betesmarker, cirka 10,5 hektar

4.3.1 Beskrivning

- Till viss del öppna marker med inslag av buskar av bland annat hagtorn och enstaka träd.
- I områden med glest växttäckte och kärringtand finns smygstekellik glansvinge (klassad som nära hotad av Artdatabanken). De av Artdatabanken nära hotade arterna mindre blåvinge, bredbrämad bastardsvärmare och sexfläckig bastardsvärmare finns också i skötselområdet.

4.3.2 Skötselmål

- Öppna ljusa gräsmarker/ängar med lågväxt vegetation och örtartade växter.
- Enstaka eller små grupper av buskar samt några få solitärträd. Buskar och grupper av buskar ska vara ojämnt fördelade.
- Möjliggöra fortlevnad av smygstekellik glansvinge, mindre blåvinge, bredbrämad bastardsvärmare och sexfläckig bastardsvärmare.

4.3.3 Skötselåtgärder

- Betesmarkerna ska hävdas genom bete med får, nöt eller häst på ett sådant sätt att markvegetationen hålls låg. Marken behöver ett sent betespåsläpp för att örter frösättning ska gynnas.
- Vid behov skapa mindre sandblottor (någon m² stycket).
- Enstaka tilltalande solitärträd liksom buskage som med färg och form bidrar till landskapsbilden ska sparas och gynnas.
- Vid brist på djur bör områdena slås. Enstaka år kan bete ersättas med slätter. Skötselområdet kan också brännas.
- Spridda träd och buskar ska eftersträvas i betesmarkerna.
- Allt röjningsmaterial flisas och avlägsnas från området.

4.4 Skötselområde Gräshed, cirka 7 hektar

4.4.1 Beskrivning

- Området består av gräshed med befintlig ängs- och hedvegetation som hålls öppet med slåtter utan efterbete.

4.4.2 Skötselmål

- En öppen gräshed som hålls öppen med slåtter.

4.4.3 Skötselåtgärder

- Gräshedens första slåtter utförs först efter örternas frösättning.
- Spridda buskar får förekomma.

4.5 Skötselområde Branter och slänter, cirka 2,8 hektar

4.5.1 Beskrivning

- Blandlövssdominerat stup på östra och södra sidan om Risebjär.

4.5.2 Skötselmål

- I branter och slänter ska det finnas både busk- och trädskikt.
- Från Risebjär har man en vacker utsikt. Eventuella buskar och träd som skymmer utsikten från Risebjär, eller anlagda rastplatser i dess anslutning, får tas bort.

4.5.3 Skötselåtgärder

- Målet är en variationsrik brant med både busk- och trädskikt.
- Åtgärder i branter och slänter ska undvikas på våren och försommaren när fåglars och däggdjurs parnings- och häckningstid.
- Träd och ris som röjs lämnas kvar.

4.6 Skötselområde Fågelöar, cirka 0,3 hektar

4.6.1 Beskrivning

- Området består av två öar i Arriesjön där bl.a. gråhakedopping häckar i skydd av skrattnåskolonin.

4.6.2 Skötselmål

- Öarnas öppna, kala karaktär ska bibehållas, med partier av grus i dagen.
- Häckande skrattnåsar ska gynnas liksom fisktärna, gråhakedopping och vigg.

4.6.3 Skötselåtgärder

- Öarna ska röjas från träd och buskar. Röjningsarbete ska återkommande utföras vid behov under höst och vinter. Bränning av öarna får ske.

4.7 Skötselområde Grodvatten, cirka 0,9 hektar

4.7.1 Beskrivning

- Dammar som ligger spridda i området med varierande mängd vegetation. Två är restaurerade under 2011 och 2012 för att gynna groddjursbeståndet i området, som framförallt består av ätlig groda och tidigare även lökgroda och strandpadda. Sannolikt är de två sistnämnda arterna utgångna.

4.7.2 Skötselmål

- Dammarna i området ska skötas för att gynna groddjur.

4.7.3 Skötselåtgärder

- Åtgärder kan kontinuerligt göras för att gynna groddjur genom att gräva ur, anpassa stränder och friställa vattenytor samt röja i strandkanten så att vattenbrynet blir solbelyst.
- Stränder och vatten i dessa båda dammar bör hållas fria från igenväxning för att gynna olika grodarter.
- Uppläggning av stockar och ris i närheten till dammarna för att gynna groddjurens övervintring.

4.8 Skötselområde Buskmarker, cirka 10,5 hektar

4.8.1 Beskrivning

- Starkt sluttande buskbevuxna marker. Buskarna utgörs främst av hagtorn med uppslag av olika lövträd. Buskarna utgörs främst av hagtorn med uppslag av olika lövträd. Området utgör på våren ett viktigt pollen- och nektarområde för vildbin och humlor, därefter utgör området ett bra häckningsområde för buskhäckande fåglar som bl.a. törnsångare och ärtsångare.
- I området finns bl.a. hämpling och rosenfink (klassade som sårbara av Artdatabanken) och mindre blåvinge, bredbrämad bastardsvärmare och sexfläckig bastardsvärmare (samtliga klassade som nära hotade av Artdatabanken år 2010).

4.8.2 Skötselmål

- Området bör ha en busktäckningsgrad på 30-70 %. Uppväxande träd avverkas. Främmande buskar och träd tas bort.
- Lämplig levnadsmiljö för hämpling, rosenfink, mindre blåvinge, bredbrämad bastardsvärmare och sexfläckig bastardsvärmare.

4.8.3 Skötselåtgärder

- Avverkning av träd. Rójning av buskar för att innehålla skötselmålet. Bränning får ske inom mindre delområden

4.9 Skötselområde Sjö, cirka 19,3 hektar

4.9.1 Beskrivning

- Sjö som uppkommit efter avslutad grustäktverksamhet. I vissa delar är sjön djup. I vassarna utmed sjön finns bl.a. rördrom och i det höga gräset i anslutning till vassarna häckar bl.a. gräshoppsångare (klassad som nära hotad). Särskilt på hösten födosöker rikliga mängder med svalor och seglare över sjön.
- Det är inte tillåtet utan förvaltarens tillstånd att anordna fisketävling, sjösätta båt, kanot eller liknande.

4.9.2 Skötselmål

- Sjö

4.9.3 Skötselåtgärder

- Inga.

5 Friluftsliv och turism

5.1 Allmän inledning

Arriesjön-Risebjär är det lilla strövområdet med mycket att erbjuda. Närheten till Malmö och Vellinge gör att naturreservatet i dag är ett omtyckt utflyktsmål. Det är många hundägare som tar en promenad i området och det nyttjas frekvent av närboende ryttare till häst.

Uppe på Risebjär får man en storslagen utsikt över Arriesjön med omgivningar. Alla de strukturer som finns för friluftslivet underlättar för dem som vill grilla, fika eller enbart sitta och njuta av naturen. Sjön är ett populärt fiskevatten och området ger många möjligheter till fågelskådning.

Det är lätt att ta sig runt med barnvagn, rullator eller rullstol på de tillgänglighetsanpassade stigarna. Det finns fyra parkeringar i området och toaletter, vilka är tillgänglighetsanpassade.

5.2 Utmärkning av naturreservatets gräns

Gränsutmärkning ska utföras enligt anvisningar från naturvårdsverket.

5.3 Information

Informationsskyltar (inklusive skyltställ) om naturreservatets värden sätts upp vid parkeringsplatserna. Skyltarna 3 stycken, ska underhållas och uppdateras vid behov.

För att öka upplevelsevärdet i naturreservatet kan det sättas upp mindre skyltar med information om speciella geologiska och biologisk-ekologiska värden, samt natur- och kulturhistoriska värden i anslutning till dessa. Informationen bör finnas på svenska och engelska.

5.4 Tillgänglighet, parkeringar mm

Buss ut till naturreservatet stannar i Arrie by. Fyra parkeringar finns, varav alla har tillgänglighetsanpassade parkeringsplatser. Parkeringsplatser finns dels vid den före detta kalkstensfabriken, dels i områdets sydvästra del, vid fågeltornet i väster och uppe på höjden. Den sistnämnda parkeringen har endast tillgänglighetsanpassade parkeringsplatser. För att komma upp på höjden kan kod till bom fås av förvaltaren.

I området finns i dagsläget tre rastplatser med bänkar och bord och fyra grillplatser.

Inom reservatet finns flera etablerade stigar. Två stigar är markerade och en stig, samt delar av den andra, är hårdgjorda för ökad tillgänglighet. Stigarna har beaktats i samband med stängsling.

En ridstig går runt området och leder genom yttre kanten på området från nordost vid industribyggnaden till södra delen av området och tillbaka i strövområdets östra kant. Den har även en slinga genom strövområdets översta del.

5.5 Renhållning och sanitära anordningar

Soptunnor och hundlatriner finns vid parkeringsplatserna vid den före detta kalkstensfabriken och vid områdets sydvästra parkering.

Det finns två toaletter i området, båda är tillgänglighetsanpassade.

6 Jakt

Föreskrifterna C6, C9 och C12 gäller ej för innehavare av jakträtten inom naturreservatet vid jakt och fångst av vilt i enlighet med jaktlagsstiftningens bestämmelser.

7 Tillsyn

Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för området.

8 Dokumentation och uppföljning

8.1 Uppföljning av skötsel mål

Vart 10:e år:

Översyn av gränsmarkeringen,

Tillse att det inte förekommer invasiva träd- och buskarter inom naturreservatet,

Tillse att dammarna uppfyller sitt syfte,

Vart 5:e år:

Uppföljning av skötselområdenas utveckling

En gång per år:

Tillse att skyltarna är hela och rena samt att informationen är uppdaterad,

Tillse att anläggningar är funktionsdugliga.

8.2 Dokumentation av skötselåtgärder

- Uppsättning och underhåll av gränsmarkeringar och skyltar.
- Utförda skötselåtgärder inom respektive skötselområde.
- Uppsättning och underhåll av anläggningar.

8.3 Uppföljning av kostnader

Förvaltaren ansvarar för detta.

9 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare vad gäller i planen angivna mål och riktlinjer. De åtgärder som anges i planen inom ramen för givna riktlinjer skall ses över om uppföljningen av kvalitetsmålen visar att en översyn är nödvändig eller i övrigt när det är påkallat.

10 Kostnader och finansiering

10.1 Ekonomisk utredning

Förvaltaren gör en ekonomisk utredning avseende statens kostnader och intäkter för förvaltningen.

10.2 Finansiering av förvaltningen

Länsstyrelsen ansvarar för och (ev. bekostar):

- utmärkning av naturreservatets gränsutmärkning,
- tillverkning och underhåll av informationsskylt om naturreservatet (3 stycken),
- tillsyn av naturreservatet,
- revidering av skötselplan.

Förvaltaren ansvarar för och (ev. bekostar):

- upprättande av skötselplan,
- genomförande av skötselåtgärder,
- nyanläggning av stängsel och stängselgenomgångar,
- underhåll av parkeringsplatser, leder och anläggningar,

- underhåll av naturreservatets gränsutmärkning,
- underhåll av befintliga dammar,
- vid behov skapa sandblottor,
- uppföljning av skötselåtgärderna.

Arrendator ansvarar och (ev. bekostar):

- bete med djur samt djurtillsyn,
- underhåll av stängsel,
- ev. underhåll av samt abonnemangs- och elförbrukningsavgift för elstängselaggregat.

Vellinge kommun ansvarar för och (ev. bekostar):

- tömning av soptunnor och toaletter

Förvaltaren kan genom skötselavtal överföra ansvaret för vissa av ovanstående punkter.

11 Rödlistade arter enligt Artdatabanken 2010

RE Nationellt utdöd	CR Akut hotad	EN Starkt hotad	VU Sårbar	NT Nära hotad	LC Livskraftig
Art	Kategori		Funnen år		
Hämpling	VU		Buskmark		
Rosenfink	VU		Buskmark		
Sandödlä	VU		Buskmark		
Sånglärka	NT				
Gräshoppsångare	NT		I anslutning till vass		
Mindre blåvinge	NT		Buskmark		
Bredbrämad bastardsvärmare	NT		Buskmark		
Sexfläckig bastardsvärmare	NT		Buskmark		
Smygstekellik glansvinge	NT				

Fågelarter enligt EU:s fågeldirektiv bilaga 1, för vilka särskilda skyddsområden skall avsättas:

art	kod	förekomstform
Röd glada, <i>Milvus milvus</i>	(A074)	födosökande
Spillkråka, <i>Dryocopus martius</i>	(A236)	födosökande (vintertid)
Törnskata, <i>Lanius collurio</i>	(A338)	födosökande möjligen häckande
Rördrom <i>Botaurus stellaris</i>	(A021)	möjligen häckande.

12 Källor

12.1 Litteratur

Stiftelsen för fritidsområden, *Utvecklingsprogram för Arriesjön strövområde*

AB Svensk Byggtjänst, *Grundvatten, teori och tillämpning*, Knutsson, Morfeldt

AB Svensk Byggtjänst, *Källor i Sverige*, Källakademin

Anna Broström, Malmö Högskola, *Geologi och landskapshistoria i och runt Arrie*

Per Eliasson och Anna Broström, Malmö Högskola, *Ett landskap byter skepnad, förändring och kontinuitet i Risebjärsområdet under 300 år*

Mats Gyllin, Malmö Högskola, *Slumrande dammar och yrvakna biotoper*

Frostin Ernst, *Forntid här hemma: Från Limhamns krokodil till Hököpinge viking, bilder ur södra Oxie härads förhistoria*, Oxie Härads hembygdsförenings årsbok V-VI, Vellinge 1977

Frostin Ernst, *Byarna vid landsvägen, En krönika om Månstorps kommun sju socknar*

Länsstyrelsen i Skåne län Projekt Lökroda 1993-1996, Boris Berglund, meddelande nr 98:9

Kulturmiljöprogram för Skåne 2006, Länsstyrelsen i Skåne län

12.2 Kartor

- Karta från 1702, Geometrisk avmätning, Lantmäteriet
- Ägobeskrivning 1720, Lantmäteriet
- Storskifte 1763, Lantmäteriet
- Karta från 1805, Enskifte i Arrie by, Lantmäteriet
- Karta från 1806, ägo gränsdelning, Lantmäteriet
- Ekonomiska kartan från 1915, Rikets allmänna kartverks arkiv
- Flygbild från 1940, Lunds universitet
- Övriga kartor och bakgrundskartor, Lantmäteriet. © Bakgrundskartor Lantmäteriet, dnr 106-2004/188

Naturreseptatet Arriesjön-Risebjär i Vellinge kommun ligger som en ö i det storskaliga odlingslandskapet. Det har ett stort ekologiskt värde och har en varierande flora och fauna som har mycket svårt att existera i ett modernt odlingslandskap.

Naturreseptatet har stor betydelse som närrektationsområde med anledning av närheten till bebyggelse och Malmö stad.

En del i länsstyrelsens verksamhet är att skydda värdefull natur genom att bilda naturreseptat och upprätta skötselplaner.

Skötselplanen innehåller syftet med reseptatet, en markhistorisk beskrivning samt planerad markanvändning, mål och skötselåtgärder för området. Den innehåller också information om friluftsliv, samt om hur en framtida uppföljning av området är tänkt att ske.

Länsstyrelsen
Skåne

www.lansstyrelsen.se/skane